

ახალი მსოფლიო წესრიგი და მისი ფორმირების თავისებურებები

მალხაზ კაპანაძე

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ცნება - „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, რომელმაც პოლიტიკის მეცნიერებაში განსაკუთრებული აქტუალობა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან შეიძინა, ასახავს გლობალური ძალაუფლების დინამიკაში მიმდინარე ცვლილებებს, საერთაშორისო ნორმებისა და ინსტიტუტების ახლებურ შეფასებას. სტატიაში განხილულია ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესი, არსებული გამოწვევები და მოსალოდნელი შედეგები. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა განვითარებადი სახელმწიფოების როლს, მრავალმხრივი ინსტიტუტების ტრანსფორმაციასა და დაძაბულობას გლობალიზაციასა და ნაციონალიზმს შორის.

სტატიის მიზანია განიხილოს „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ ისტორიული ნარატივები, ნაშრომში განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია XX საუკუნეში დამყარებულ წესრიგზე, რომელმაც მსოფლიო გავლენის სფეროებად გაყო და მნიშვნელოვნად განსაზღვრა XXI საუკუნეში გლობალიზაციის კვლადკვალ ჩამოყალიბებული „ახალი მსოფლიო წესრიგი“.

საკვანძო სიტყვები: ახალი მსოფლიო წესრიგი, გლობალური მმართველობა, მულტილატერალიზმი, გლობალიზაცია, ნაციონალიზმი.

THE NEW WORLD ORDER AND THE PECULIARITIES OF ITS FORMATION

Malkhaz Kapanadze,
Doctor of Political Science of GTU

ABSTRACT

The concept of “New World Order” is a very relevant topic of international relations, reflecting changes in global power dynamics, and a new assessment of international norms and institutions. The article discusses the formation of a new world order, existing challenges, and its consequences. Particular attention is paid to the role of developing states, the transformation of multilateral institutions, and the tension between globalization and nationalism.

The purpose of the article is to discuss the historical narratives of the “New World Order”. The article focuses on the order established in the 20th century, which

divided the world into spheres of influence and significantly defined the “New World Order” established in the 21st century parallel to globalization.

Keywords: New World Order, Global Governance, Multilateralism, Globalization, Nationalism.

მსოფლიო წესრიგი და მისი განსაზღვრის თეორიული საფუძვლები

ვინაიდან, მსოფლიო პოლიტიკაში „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ პარადიგმის ძირითადი პრინციპები და ამოცანები მსოფლიო ჰეგემონობისკენ სწრაფვაა, ლოგიკურია ვივარაუდოთ, რომ იგი ჯერ კიდევ უძველესი დროიდან იღებს სათავეს. პირველი და მეორე მსოფლიო ომების შემდეგ, პოლიტიკურმა ლიდერებმა, ვუდრო უილსონმა და უინსტონ ჩერჩილმა, შემოიტანეს ტერმინი „ახალი მსოფლიო წესრიგი“ გლობალურ პოლიტიკაში, რათა აღენერათ ისტორიის ახალი ერა, ძალთა ბალანსის ღრმა ცვლილების ფონზე.

ტერმინი „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, გლობალურ პოლიტიკაში, მნიშვნელოვანი ცვლილებების აღსაწერად გამოიყენებოდა, რომლებიც ხშირად ახალი ძალაუფლების ცენტრების გაჩენით, იდეოლოგიური ძვრებითა თუ ტრანსფორმაციული მოვლენებით აღინიშნებოდა. ისტორიულად ცნობილია, რომ ასეთი პერიოდები მნიშვნელოვანი კონფლიქტების დასრულების შემდეგ დგებოდა, როგორცაა, ვესტფალის ზავი 1648 წელს, მეორე მსოფლიო ომის დასრულება და საბჭოთა კავშირის დაშლა - 1991 წელს.

21-ე საუკუნის დასაწყისში, დიდმა გეოპოლიტიკურმა ძვრებმა, გლობალური უსაფრთხოების სისტემა ზედმეტად მგრძნობიარე გახადა. შეცვლილია საერთაშორისო პოლიტიკურ ძალთა ბალანსი, რაც მსოფლიო პოლიტიკაში მომხდარმა კარდინალურმა ცვლილებებმა განაპირობა და დააჩქარა ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირების პროცესი. ცივი ომის დასრულების შემდეგ¹, დიდი ხნის განმავლობაში, შეერთებული შტატები დომინირებდა საერთაშორისო სისტემაში, აყალიბებდა ნორმებს, ინსტიტუტებსა და ალიანსებს. თუმცა, საერთაშორისო სისტემა უნიპოლარული წყობიდან გადადის მულტიპოლარულ წყობაზე, რადგან

1 T.W. Luke, Cold War, International Encyclopedia of Human Geography, 2009, Pages 170-174

სხვა სახელმწიფოები და არასახელმწიფო აქტორები თავიანთ გავლენას აძლიერებენ. ჩინეთის ეკონომიკური აღმავლობა, რუსეთის ალორძინება და ისეთი რეგიონული ძალების მზარდი გავლენა, როგორებიცაა ინდოეთი, ბრაზილია და თურქეთი, მთავარი ფაქტორებია, რომლებიც აფერხებენ აშშ-ს დომინირებას.

უნიპოლარობის შესუსტება დააჩქარა შეერთებული შტატების შიდა გამოწვევებმა, მათ შორის, პოლიტიკურმა პოლარიზაციამ, ეკონომიკურმა უთანასწორობამ და გლობალურ ლიდერობაში მისი როლის შესახებ მიმდინარე დებატებმა. 2008 წლის ფინანსურმა კრიზისმა და COVID-19-ის პანდემიამ კიდევ უფრო გამოავლინა დასავლეთის ხელმძღვანელობით შექმნილი გლობალური წესრიგის მოწყვლადობა, რამაც რეფორმების აუცილებლობის საკითხი წამოჭრა.²

დაახლოებით 2017-2018 წლიდან, მსოფლიო წარსულიდან მემკვიდრეობით მიღებული საერთაშორისო წესრიგის პროგრესული ეროზიის ან/და კოლაფსის პერიოდს გადის. დონალდ ტრამპის არჩევამ, რუსეთისა და ჩინეთის წინააღმდეგ ამერიკული შეკავების კამპანიის სწრაფმა გაძლიერებამ - რაც ამ თანდათანობითი ეროზიის შედეგითაცაა, შიდა და საერთაშორისო წინააღმდეგობებსაც წარმოაჩენს - ეს პროცესი აპოგეამდე მიიყვანა. კოლაფსის პერიოდი ახალი, უფრო სამართლიანი, სტაბილური და მშვიდობიანი მსოფლიო წესრიგის შექმნის შესაძლებლობას იძლევა. რუსეთს აქვს შანსი, გავლენა მოახდინოს ახალი წესრიგის ჩამოყალიბებაზე. თუმცა, ახალი მსოფლიო წესრიგის დამყარებას დრო დასჭირდება. ამ პერიოდში, შესაძლოა სერიოზული კონფლიქტები და კრიზისები წარმოიშვას.

სამწუხაროდ, რუსეთი კვლავ აპირებს იმოქმედოს, როგორც უსაფრთხოების მთავარმა პროვოკატორმა თავისი საგარეო და თავდაცვის პოლიტიკით. რუსეთის აზიისკენ ორიენტაცია გრძელდება და დიდი ევრაზიის ყოვლისმომცველი პარტნიორობის კონცეფცია თანდათან რეალურ სახეს იძენს. შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობების მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება არ იკვეთება. ამავდროულად, რუსეთი აგრძელებს პარტნიორობის გაღრმავებას ჩინეთთან, აძლიერებს თანამშრომლობას ინდოეთთან და ამერიკის მოკავშირეებთან - იაპონია და სამხრეთ კორეა, ასევე ცდილობს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ურთიერთობების გაუმჯობესებას. მიუხედავად იმისა, რომ ევროპა, შეერთებული შტატები და აზიელი მოკავშირეები არ უჭერენ მხარს რუსეთ-დასავლეთისა და აშშ-რუსეთის დაპირისპირების შემდგომ ესკალაციას, მსოფლიოში შექმნილი

ვითარების გათვალისწინებით, ამ ურთიერთობების შენარჩუნება, როგორც ჩანს, საუკეთესო გზაა კონფრონტაციის დასაძლევად.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროა აშშ-ის პოლიტიკა ვითარების გათვალისწინებით გახდეს უფრო მოქნილი, ვიდრე ოდესმე, ვინაიდან, სწორედ მათზეა დამოკიდებული მსოფლიო წესრიგის მშენებლობა. იმის გამო, რომ შეერთებული შტატები და ევროპა შიდაპოლიტიკური მიზეზების გამო არ არიან მზად რუსეთთან და სხვა ძირითად არადასავლურ აქტორებთან ურთიერთობების გადახედვისთვის, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ისინი მომდევნო ათწლეულში ახალი საერთაშორისო წესრიგის მშენებლობაში ჩაერთონ. ეს პროცესი, სავარაუდოდ, 2030-იან ან 2040-იან წლებში დაიწყება.

დასავლური სამხედრო უპირატესობის, პოლიტიკური და იდეოლოგიური აღმავლობის მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის დასასრული მეოცე საუკუნის შუა ხანებში დაიწყო, როდესაც დასავლეთის ოპონენტები - სსრკ და შემდგომში ჩინეთი - ბირთვული იარაღის მფლობელები გახდნენ. დასავლეთმა მსოფლიოს ნახევარზე კონტროლი დაკარგა. ამას მოჰყვა ამერიკის მარცხი, ჯერ კორეაში, შემდეგ კი ვიეტნამში.³ ორივე შემთხვევაში ბირთვული ესკალაცია განიხილებოდა, თუმცა არ განხორციელებულა.

უზენაესობის განცდა დაბრუნდა 1991-დან 2007 წლამდე ხანმოკლე პერიოდში, როდესაც საბჭოთა კავშირი დაიშალა და სამხედრო-პოლიტიკური ბალანსი დაირღვა. დასავლეთმა განაცხადა, რომ ლიბერალური მსოფლიო წესრიგი უნივერსალური, გლობალური უნდა გამხდარიყო. ავღანეთში, ერაყში, ლიბიასა და სირიაში პოლიტიკური დანაკარგების შემდეგ, ტრამპის ადმინისტრაცია პირველი იყო, ვინც ოფიციალურად აღიარა ამერიკის სამხედრო უპირატესობის დაკარგვა.

2008 წლის კრიზისმა, სხვა საკითხებთან ერთად, ცხადყო, რომ დასავლურმა ეკონომიკურმა მოდელმა ვერ შეძლო ღია კონკურენციას გამკლავებოდა, როდესაც ის სამხედრო უზენაესობით აღარ იყო მხარდაჭერილი. ლიბერალური სავაჭრო და ეკონომიკური წესრიგი ძირითადად სარგებელს მოუტანდა მათ, ვინც მისი წესები სამხედრო და საზღვაო უპირატესობაზე დაყრდნობით შეიმუშავა - ჯერ გაერთიანებულ სამეფოს, შემდეგ კი - შეერთებულ შტატებს.

ლიბერალური ეკონომიკური წესრიგი დასავლეთმა და შეერთებულმა შტატებმა ბრეტონ ვუდსის კონფერენციაზე შექმნეს, რომელიც შემდგომ

2 Samet Gunay, Gokberk Can, The source of financial contagion and spillovers: An evaluation of the covid-19 pandemic and the global financial crisis,

3 Daniel Sargent, The Cold War, Published online by Cambridge University Press, 2015

1990-იან წლებში მთელ მსოფლიოში გავრცელდა.⁴ ახალმა ეკონომიკურმა ძალებმა, რა თქმა უნდა, ეს ლიბერალური წესრიგი საკუთარი ეკონომიკური წინსვლისთვის გამოიყენეს. დასავლური ძალები ამას იმ იმედით უწყობდნენ ხელს, რომ ახალი ძალები საბოლოოდ დასავლური ეკონომიკური და პოლიტიკური მოდელების მიხედვით გარდაიქმნებოდნენ და დასავლეთს შეუერთდებოდნენ, რაც არ მომხდარა.

როგორც ტრამპის ადმინისტრაციის 2017 წლის ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიაშია მითითებული, აშშ-ის ცივი ომის შემდგომი პოლიტიკა ემყარებოდა იმ ვარაუდს, რომ კონკურენტებთან ურთიერთობა, მათი ჩართვა საერთაშორისო ინსტიტუტებსა და გლობალურ ვაჭრობაში, მათ კეთილგანწყობილ აქტორებად და სანდო პარტნიორებად გადააქცევდა. უმეტესწილად, ეს წინაპირობა მცდარი აღმოჩნდა.

ამრიგად, შეერთებული შტატები და ევროპა ძირს უთხრიან, როგორც ლიბერალურ სისტემას, ისე საკუთარი თავის მიმართ ნდობას. შემთხვევითი არ არის, რომ დასავლეთის ქვეყნების მიერ სანქციების მასიური გამოყენება სწორედ მაშინ ხდება გამართლებული, როდესაც სამხედრო ძალის გამოყენების შესაძლებლობა, ზენოლის განხორციელების მიზნით არ არსებობს.

ვაშინგტონი თავისი ინდო-წყნარი ოკეანის სტრატეგიით ნაბიჯებს დგამს ჩინეთის სამხრეთიდან და აღმოსავლეთიდან ალყაში მოსაქცევად. ის ცდილობს შეასუსტოს ჩინეთის პოზიციები ინდოეთის ოკეანესა და სამხრეთ ჩინეთის ზღვაში სავაჭრო და ენერგომომარაგების გზებზე ზენოლით. ამ მიზნით შეიქმნა Quad-ის პარტნიორობა,⁵ - ამერიკის შეერთებული შტატების, იაპონიის, ინდოეთისა და ავსტრალიის კოალიცია, რომელიც მიზნად ისახავს ჩინეთის შეკავებას და „ერთი სარტყელი - ერთი გზის ინიციატივის“ (BRI) ალტერნატივის შეთავაზებას. თუმცა, ნებისმიერი გონივრული საგარეო პოლიტიკური ლოგიკის საწინააღმდეგოდ, ეს ქმედებები რუსეთსა და ჩინეთს დე ფაქტო ალიანსისკენ უბიძგებს.⁶

შეერთებული შტატები ცდილობდა მსოფლიო წესრიგში ჩინეთი და რუსეთი უმცროს პარტნიორებად ჩაერთო. ამ მცდელობების აშკარა წარუმატებლობისა და არსებული წესრიგის რღვევის შემდეგ, როგორც ჩანს, შეერთებულმა შტატებმა გადაწყვიტა სრული შეკავების პოლიტიკას დაბრუნებოდა.

როგორც დიმიტრი სუსლოვმა 2018 წლის სტატიაში აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში აშშ-რუსეთის ურთიერთობების შესახებ აღნიშნა, ვაშინგტონმა გააძლიერა შეკავების პოლიტიკა როგორც ჩინეთის, ისე რუსეთის მიმართ პოლიტიკურ, უსაფრთხოებისა და ეკონომიკურ სფეროებში. ამ პოლიტიკის ფარგლებში, აშშ წარმოაჩენს ჩინეთისა და რუსეთის როლს მსოფლიოში, როგორც ღრმად ნეგატიურსა და მტაცებლურს, და სხვა ქვეყნებს მხარის არჩევისკენ უბიძგებს. ისინი ან შეერთებულ შტატებთან უნდა იყვნენ, როგორც ლიბერალური წესრიგის ნაწილი, ან მის წინააღმდეგ - მოსკოვთან და პეკინთან ერთად.

ამერიკის მოკავშირეებისა და პარტნიორების აბსოლუტური უმრავლესობა (აზიაში, ახლო აღმოსავლეთში, ლათინურ ამერიკასა და აფრიკაში) არ არის მზად მხოლოდ ერთი მხარის არჩევისთვის - შეერთებული შტატების ან ჩინეთ-რუსეთის ბლოკის. ისინი უპირატესობას ანიჭებენ თავიანთი საგარეო ეკონომიკური და უსაფრთხოების ურთიერთობების დივერსიფიკაციას.⁷

რაც უფრო ძლიერი იქნება ამერიკის ზენოლა ქვეყნებზე, გააკეთონ არჩევანი, მით უფრო სუსტი იქნება ვაშინგტონის გავლენა და სანდოობა. ინდოეთი ინდო-წყნარი ოკეანის პროცესისა და ოთხმხრივი უსაფრთხოების დიალოგის -QUAD-ის ნებაყოფლობითი მონაწილეა, რაც გამონეწეულია ჩინეთის ეკონომიკური და სამხედრო უპირატესობის გამო მზარდი შემფოთებით. ნიუ დელი ამას აღიქვამს, როგორც ჩინეთის ჰეგემონიისკენ მიმართულ პოლიტიკას სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიასა და ინდოეთის ოკეანის რეგიონში. მიუხედავად ამისა, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ინდოეთმა უარი თქვას დამოუკიდებელ საგარეო პოლიტიკაზე, უარყოს თავისი ევრაზიული ამბიციები, დატოვოს შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაცია და გახდეს ამერიკის კიდევ ერთი მოკავშირე ინდო-წყნარი ოკეანის რეგიონში. მაშინაც კი, თუ ახალი ბიპოლარულობა ოდესმე რეალობად იქცევა, ეს ძნელად თუ მოუტანს სარგებელს შეერთებულ შტატებს ან დასავლეთს. პეკინის ზრდის ტემპის, მეცნიერებაში, განათლებასა და ტექნოლოგიაში ინვესტიციების დონისა და ავტორიტარული პოლიტიკური სისტემის შენარჩუნების შესაძლებლობის გათვალისწინებით, ჩინეთი, სავარაუდოდ, 15 წელიწადში მსოფლიოს წამყვანი ძალა გახდება.

4 Bretton Woods Revisited: Creating a Monetary and Economic Order Fit for the 21st Century, <https://www.bu.edu/gdp/2024/06/12/bretton-woods-revisited-creating-a-monetary-and-economic-order-fit-for-the-21st-century/> [12.12.2024]

5 Thomas F. Lynch III, James Przystup, and Phillip C. Saunders, *The Indo-Pacific Competitive Space: China's Vision and the Post-World War II American Order*, National Defense University Press, 2020

6 Nathan Michael Grant, *China Geostrategic Relations: The Belt and Road Initiative, Asian Region Instability and Australia*, 2021

7 Robert D. Blackwill and Richard Fontaine, *No Limits? The China-Russia Relationship and U.S. Foreign Policy*, 2024

„თუკიდდეს ხაფანგი“, დომინანტ ძალასა და მზარდ ძალას შორის ომის საშიშროება, ბოლო დროს ინტენსიურად განიხილება. აღმოსავლეთიდან და სამხრეთიდან ზენოლამ, ასევე შეერთებულ შტატებთან მეტოქეობის გაძლიერებამ აიძულა პეკინი, დასავლეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულეობით წინ წაწეულიყო. ამას ორმაგი ეფექტი ექნება: ერთი მხრივ, ეს ხელს შეუწყობს განვითარების ახალი კლასტერების წარმოქმნას ცენტრალურ ევრაზიაში და ყოვლისმომცველი ევრაზიული პარტნიორობის ჩამოყალიბებას; მეორე მხრივ, ეს ერთდროულად გააძლიერებს საპირისპირო ტენდენციას, რაც გამოიწვევს შემოფოთებას ჩინეთის მეზობლებს შორის მისი მზარდი ძალაუფლების გამო.

ახალი და დაბალანსებული მსოფლიო წესრიგის გზანაზღოვის აქტუალური საკითხები

საერთაშორისო წესრიგის ტრანსფორმაცია საჭიროებს რუსეთის სრულფასოვან ჩართულობას გლობალური ძალაუფლების სხვა ცენტრებთან ერთად, რათა შეიქმნას ახალი და დაბალანსებული მსოფლიო წესრიგი.

რუსული სტრატეგიის ქვაკუთხედად უნდა იქცეს ლიდერობა ახალი ფართომასშტაბიანი ომის თავიდან აცილებისთვის, ის უნდა ტრანსფორმირდეს საერთაშორისო უსაფრთხოების წამყვან აქტორად. ამის მიღწევა შესაძლებელია, როგორც სათანადო შესაძლებლობების განვითარებით, ისე შემაკავებელი დოქტრინის შემუშავებითა და მისი აქტიური შეთავაზებით. საერთაშორისო სტრატეგიული სტაბილურობის გაძლიერება უნდა მოხდეს არა ცალმხრივი ქმედებებით, არამედ საერთაშორისო თანამშრომლობის გზით. სტაბილურობის მიღწევა შესაძლებელია არა მხოლოდ შეიარაღების კონტროლის ტრადიციული მექანიზმებით, არამედ ისეთი დიალოგის სისტემის ჩამოყალიბებით, რომელიც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობის ზრდას და მინიმუმამდე დაიყვანს შემთხვევითი თუ ესკალირებული კონფლიქტების რისკს. იმ შემთხვევაში, თუ შეერთებული შტატები თავს აარიდებს ამ პროცესში მონაწილეობას, რუსეთმა და ჩინეთმა სხვა სახელმწიფოებთან ერთად უნდა აიღონ ინიციატივა სტრატეგიული სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად. მშვიდობის შენარჩუნება მოითხოვს ინოვაციურ მიდგომებს, მათ შორის ერთობლივ ძალისხმევას არა ბირთვული შეკავების დასაძლევად, არამედ მისი, როგორც უახლოეს მომავალში ომის პრევენციის უმთავრესი ინსტრუმენტის, გასაძლიერებლად. ბირთვული იარაღის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია, თუმცა ეს პროცესი უნდა ეფუძნებოდეს მომავალზე ორიენტირებულ ფილოსოფიასა და დიალოგის კულტურას. განსა-

კუთრებით მნიშვნელოვანია თანამშრომლობა არა-ოფიციალურ ბირთვულ და პოტენციურ ბირთვულ სახელმწიფოებთან მათი უსაფრთხოების გარანტიების გასაძლიერებლად.

როგორც წესი, საერთაშორისო წესრიგი ომების შემდეგ ყალიბდება, თუმცა დღევანდელ რეალობაში მასშტაბური ომი ისტორიის ნამდვილ დასასრულს მოასწავებს. ამიტომ, რუსეთმა მკაფიოდ უნდა გამოხატოს ვალდებულება, რომ უზრუნველყოს სტაბილურობა საერთაშორისო სისტემაში.⁸ რუსეთი გლობალური უსაფრთხოების მთავარ გარანტიად გვევლინება, რასაც ადასტურებს მისი პოლიტიკა ახლო აღმოსავლეთსა და ცენტრალურ აზიაში, ასევე ევროპაში დასავლური ალიანსების გაფართოების პრევენცია, რომელმაც თავიდან აიცილა ომის საფრთხე. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს მისი როლი შეერთებული შტატებისა და სხვა დიდი სახელმწიფოების შეკავების მცდელობებში. ამ სტატუსის განმტკიცება აუცილებელია, როგორც პოლიტიკურ, ისე ინტელექტუალურ დონეზე. მომავალი მსოფლიო წესრიგის საფუძვლის ჩამოყალიბება უნდა მოხდეს ურთიერთშეკავებისა და წამყვან ძალებს შორის დიალოგის გზით.

გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, უახლოეს წლებში რუსეთისთვის ყველაზე პერსპექტიული სტრატეგია იქნება აღმოსავლეთისკენ სვლა დიდ ევრაზიაში ყოვლისმომცველი პარტნიორობის ჩამოსაყალიბებლად. მოვლენათა პარალელურად ვარაუდობენ, რომ შეერთებული შტატები თავის მეზობლებთან, რამდენიმე ევროპულ და აზიურ სახელმწიფოსთან ერთად, ჩამოაყალიბებს საკუთარ გავლენის ცენტრს.

რუსეთმა და ჩინეთმა კვლავ დაადასტურეს მზადყოფნა, გააერთიანონ ძალისხმევა სხვა ქვეყნებთან ევრაზიაში ყოვლისმომცველი პარტნიორობის ჩამოსაყალიბებლად. რუსეთმა მხარდაჭერა გამოუცხადა ჩინეთის „ერთი სარტყელი, ერთი გზის“ ინიციატივას, რომელსაც სხვა პროექტებთან ერთად შეუძლია შექმნას მომავალი პარტნიორობის ეკონომიკური საფუძველი.

ჩინეთმა, თავის მხრივ, მხარი დაუჭირა ევრაზიის ეკონომიკურ კავშირს და დაეთანხმა შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციის გაფართოებას ინდოეთისა და პაკისტანის ჩართვით. ეს ორი ნაბიჯი აუცილებელია ევრაზიული პარტნიორობის პოლიტიკური, ნორმატიული და ინსტიტუციური საფუძვლების ჩამოსაყალიბებლად.

მოსკოვმა, შემდგომ ეტაპზე, როგორც ჩანს, რუსული მენტალიტეტის გამო, დაკარგა ინიციატივა - მიღწეული გარღვევის შემდეგ დადგა შესვენების პერიოდი. ევრაზიული პარტნიორობის იდეის განხორციელება მოითხოვს სისტემურ თანამშრომლობას, უპირველესად, ჩინეთთან, ინდოეთთან, ია-

8 Francis Fukuyama, The End of History?, Center for the National Interest, No. 16, 1989, 3-18

პონიასთან, სამხრეთ კორეასთან, ასევე ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის, შანხაის თანამშრომლობის ორგანიზაციისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაციის (ASEAN) წევრ ქვეყნებთან.

დიდი ევრაზიული პარტნიორობა ორმაგ მიზანს ემსახურება. პირველი, ის წარმოადგენს კონცეპტუალურ საფუძველს ერთიანი ევრაზიის შესაქმნელად, რომელიც უნდა ჩამოყალიბდეს გლობალურ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძალად და მომავალი მსოფლიო წესრიგის ქვაკუთხედად იქცეს. მეორე, ეს არის მექანიზმი ჩინეთის მზარდი გავლენის დასაბალანსებლად საერთაშორისო ინსტიტუტების, კავშირებისა და დიალოგის გზით. პეკინი ჯერ კიდევ მიჰყვება „შუა სამეფოს“ ძველ ტრადიციას, რაც გულისხმობს, დამოკიდებული ქვეყნებით გარშემორტყმულ ძლიერ ცენტრს. თუმცა, თანამედროვე მსოფლიოში ეს მიდგომა საფრთხის შემცველია. ის შეიძლება გადაიზარდოს „თუკიდიდეს ხაფანგში“ - სიტუაციაში, როდესაც სხვა ქვეყნები იძულებულნი გახდებიან გაერთიანდნენ მზარდი ძალის შესაკავებლად.

ამ ტენდენციის გამოვლინებაა ინდო-წყნარი ოკეანის სტრატეგიის შექმნა, რომელიც მიზნად ისახავს ჩინეთის შეკავებას აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. თუმცა, არსებობს რეალური შანსი, რომ ახალი მსოფლიო წესრიგის სისტემური ჩამოყალიბების შემდეგ, ჩინეთი ჩაერთვება თანამშრომლობაზე დაფუძნებულ მრავალმხრივ სისტემაში, სადაც პეკინის გავლენა დაბალანსებული იქნება.

მარტივად რომ ვთქვათ, დიდი ევრაზიული პარტნიორობის მთავარი მიზანია ჩინეთთან ერთად თავიდან აიცილოს ცალმხრივი ჰეგემონური ამბიციების განვითარება. ეს მსგავსია იმისა, თუ როგორ მოახერხა ევროკავშირმა „გერმანიის საკითხის“ გადაჭრა - გერმანიის დომინანტური ძალისა და ჰეგემონური მისწრაფებების დაბალანსება, რომელმაც მეოცე საუკუნეში ორი მსოფლიო ომი გამოიწვია. დღეს ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესებშია „ჩინეთის საკითხის“ დროული მოგვარება, სანამ მისი ძალაუფლების ცალმხრივმა გამოყენებამ საპირისპირო რეაქცია არ გამოიწვია. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა, წყნარი ოკეანის რეგიონში, ბიპოლარიზაციის თავიდან აცილება. ერთ მხარეს იკვეთება ინდო-წყნარი ოკეანის ბლოკი - შეერთებული შტატების ხელმძღვანელობით, რომელშიც შედიან ოთხმხრივი ალიანსის წევრები და ამერიკის სხვა მოკავშირეები. მეორე მხარეს ყალიბდება დიდი ევრაზიის ბლოკი: ჩინეთის, რუსეთის, ირანის, პაკისტანის, ცენტრალური აზიის ქვეყნებისა და სხვა პოტენციური მოკავშირეების მონაწილეობით. ამგვარ დაყოფას აქტიურად უჭერს მხარს შეერთე-

ბული შტატები. თუ ეს მცდელობა წარმატებული აღმოჩნდება, მივიღებთ ახალ გლობალურ დაპირისპირებას, სადაც წყნარი ოკეანის რეგიონი ახალი ცივი ომის მთავარ ფრონტად იქცევა, ხოლო ევროპა მეორე ფრონტის როლს შეასრულებს. ეს რადიკალურად განსხვავდება წინა ცივი ომის გეოპოლიტიკური კონფიგურაციისგან.

დასკვნა

ახალი მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბება რთული და მრავალმხრივი პროცესია, რომელსაც განაპირობებს ძალთა გადანაწილება, მულტილათერალიზმის გამოწვევები და გლობალიზაციისა და ნაციონალიზმის ურთიერთქმედება. მართალია, ერთპოლუსიანი სისტემის დასუსტება და მრავალპოლუსიანობის ზრდა ქმნის შესაძლებლობებს უფრო ინკლუზიური და სამართლიანი საერთაშორისო სისტემის ჩამოყალიბებისთვის, მაგრამ ამავდროულად, მნიშვნელოვან გამოწვევებსაც წარმოშობს. ახალი მსოფლიო წესრიგის მომავალი დამოკიდებული იქნება სახელმწიფოებისა და ინსტიტუტების უნარზე, მოერგონ ამ ცვლილებებს და ერთობლივად გადაჭრან გლობალური გამოწვევები. ამ ჩამოყალიბებადი წესრიგის თავისებურებების გააზრება გადამწყვეტია პოლიტიკის შემქმნელებისთვის, მეცნიერებისა და მოქალაქეებისთვის, რადგან ისინი მოქმედებენ სულ უფრო ურთიერთდაკავშირებულ და გაურკვეველ სამყაროში.

დღეს გლობალიზაცია გარდაუვალ რეალობად იქცა, როგორც ძლიერი, ისე სუსტი ქვეყნებისთვის. საერთაშორისო საქონლის, ცოდნისა და კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობა ქმნის მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს კეთილდღეობის ზრდისა და მსოფლიოს პროგრესისთვის. თუმცა, გლობალიზაციის პროცესი, მის ყველა დონეზე, გარკვეულ საფრთხეებთანაა დაკავშირებული, მათ შორისაა ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაული. განსაკუთრებით შემაშფოთებელია ისეთი გამოწვევები, როგორიცაა მასობრივი განადგურების იარაღზე (WMD) გაზრდილი წვდომა, საერთაშორისო ტერორიზმის საფრთხე და ინფექციური დაავადებების გავრცელების რისკი სახელმწიფო საზღვრებს მიღმა. ეს ყველაფერი მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის საერთაშორისო მშვიდობასა და განვითარებას. გლობალიზაცია, როგორც კომპლექსური ეკონომიკური და პოლიტიკური ფენომენი, განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება საერთაშორისო ურთიერთობებში. ამერიკის სამომავლო სტრატეგიაზე იქნება დიდწილად დამოკიდებული ის, თუ როგორი იქნება მომავალი მსოფლიო წესრიგი და რამდენად შეძლებს ვაშინგტონი დომინანტური პოზიციის შენარჩუნებას საერთაშორისო სისტემაში.

ბამყენებუი ლიტერატურა:

1. amela Beshoff, Christopher Hill, Two Worlds of International Relations Academics, Practitioners and the Trade in Ideas, 1994, 23
2. T.W. Luke, Cold War, International Encyclopedia of Human Geography, 2009, Pages 170-174
3. Samet Gunay, Gokberk Can, The source of financial contagion and spillovers: An evaluation of the covid-19 pandemic and the global financial crisis,
4. Daniel Sargent, The Cold War, Published online by Cambridge University Press, 2015
Bretton Woods Revisited: Creating a Monetary and Economic Order Fit for the 21st Century, <https://www.bu.edu/gdp/2024/06/12/bretton-woods-revisited-creating-a-monetary-and-economic-order-fit-for-the-21st-century/> [12.12.2024]

5. Thomas F. Lynch III, James Przystup, and Phillip C. Saunders, The Indo-Pacific Competitive Space: China's Vision and the Post-World War II American Order, National Defense University Press, 2020
6. Nathan Michael Grant , China Geostrategic Relations: The Belt and Road Initiative, Asian Region Instability and Australia, 2021
7. Robert D. Blackwill and Richard Fontaine, No Limits? The China-Russia Relationship and U.S. Foreign Policy, 2024
8. Francis Fukuyama, The End of History?, Center for the National Interest, No. 16, 1989, 3-18
9. John E. Herbst, Philip D. Zelikow, Charles Gati, Daniel S. Hamilton, Petr Luňák, European Security, NATO–Russia Relations, and the Post–Cold War Order, *Journal of Cold War Studies*, 2024, 26 (3): 204–241.